

Sovyetler Birliği'nin Akdeniz Politikası ve 1973 Ramazan/Yom Kippur Savaşı The Soviet Union's Mediterranean Policy and the Ramadan/Yom Kippur War of 1973

Doç. Dr. Mehmet Erkan KILLIOĞLU¹

Öz

Akdeniz'e yönelik Sovyet politikasını siyasi ve coğrafik şartlar belirlemiştir. Bu politika bölgede yaşanan savaşlardan da etkilenmiştir. Bu savaşlardan 20. yüzyılda yaşanan en önemlilerinden biri ise 1973 Ramazan/Yom Kippur Savaşı'dır. Arap-İsrail anlaşmazlığını ve dinamiklerini temelden değiştiren bu savaş, bu açıdan önemli bir dönüm noktasıdır. Yaşanan olaylar yüzünden Akdeniz ve Ortadoğu bölgesi, özellikle 20. yüzyılın ikinci yarısında dünya siyasetindeki en sorunlu bölgelerden birisi haline gelmiştir. 1973 Ramazan/Yom Kippur Savaşı Ortadoğu bölgesi ile Akdeniz havzasında ama özellikle Doğu Akdeniz'deki siyasi, ekonomik ve askeri dengelerin kalıcı olarak değişmesine ve yeni düzleme oturmasına sebep olmuştur. 1973 Ramazan/Yom Kippur Savaşı kara ve havadaki çatışmalarla sınırlı kalmamış, Akdeniz bölgesine de yansımaları olmuştur. Bu yönü ile de dönemin iki süper gücünü çatışmanın içine çekme riskini beraberinde getirmiştir. İşte sebepten dolayı bu çalışmada 20.yüzyılın son çeyreğinde yaşanan ve Ortadoğu ve Akdeniz bölgesinin geleceğini etkileyen bu önemli siyasi ve askeri olayın Akdeniz'deki dengelere olan etkisi ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: 1973 Ramazan/Yom Kippur Savaşı, ABD 6. Filosu, Sovyet 5. Filosu, Arap-İsrail Çatışması, Geri Döndürülemezlik Doktrini

JEL Kodları: F5, F51, F52, F59

Abstract

Soviet policy, attitude and approaches towards the Mediterranean were determined by political and geographical conditions. This policy was also affected by the wars in the region. One of the most important of these wars in the 20th century was the 1973 Ramadan/Yom Kippur War. This war, which fundamentally changed the Arab-Israeli conflict and its dynamics, is an important turning point in this process. The Mediterranean and the Middle East region have become one of the most problematic regions in world politics, especially in the second half of the 20th century. The 1973 Ramadan/Yom Kippur War affected the situations mentioned above and permanently changed the political, economic and military balances in the region, but especially in the Eastern Mediterranean. The 1973 War, which mostly consisted of air and ground wars, but was not limited to land and air conflicts. It also had reflections on the sea. With this aspect, it brought with it the risk of drawing both Cold War era superpowers into the conflict. Therefore, in this study, the maritime dimension of this important political and military event that affected the future of the Middle East and the Mediterranean region in the last quarter of the 20th century was discussed.

Keywords: 1973 Ramadan/Yom Kippur War, US 6th Fleet, Soviet 5th Fleet, Arab-Israeli Conflict, Irreversibility Doctrine

JEL Codes: F5, F51, F52, F59

¹Bağımsız Araştırmacı, mehmeterkan@comu.edu.tr, ORCID: 0000-0002-3146-2609

Giriş

1973 Ramazan/Yom Kippur Savaşı Arap-İsrail anlaşmazlığında, İsrail'in 1948 yılında ilanından itibaren yaşanan dördüncü savaştır (Doyle, 2016). Arap devletleri ile İsraililer arasında yaşanan çatışmanın görünürdeki sebebi; Araplar açısından 1948'den bu yana yaşanan çatışmalarda kaybedilen toprakların kontrolünün ele geçirilmesidir. İsrail açısından ise devletin savunulabilecek sınırlara erişmesidir. İsrail'i çevreleyen Arap ülkeleri, İsrail'in işgal ettiği toprakların geri iadesini sorunun en başından beri talep etmiş ve İsrail'i tanımayı ve ateşkese varılmadığı için teknik olarak süren savaş halinin sona ermesine karşı çıkmışlardır. Bu durum, 1973 yılında yaşanan Ramazan/Yom Kippur Savaşı'na kadar sürmüş, bu tarihte yaşanan savaş Ortadoğu ve Akdeniz'deki sorunların hepsinde katalizör etkisi yapmıştır (Etzold, 1982). Arap ülkelerinin yönetimleri, Arap-İsrail anlaşmazlığı ve Filistin Sorununda söz sahibi olmayı, Arap Dünyası'nın liderliğini ele geçirmede kullanılabilir bir araç olarak görmüştür. Mısır da bu ülkelerden biridir. Ancak özellikle 1973 Savaşı ile Arap-İsrail anlaşmazlığında mevcut statükonun sürdürülemez olduğunu görmüş bu sorunu çözümlen en uygun çözüm olduğunu fark etmiştir (Boyne, 2002). Ancak daha öncesinde İsrail'in uzlaşmaz tutumu nedeniyle ekonomisinin önemli gelir kaynaklarından birisi olan Süveyş Kanalı'nın kontrolünü yeniden kazanmak, kaybettiği toprakları geri almak ve onurunu kurtarmak için bu savaşı başlatmaya mecbur kalmıştır. Fasit daire halinde dönüp duran sorunu daha da kronik hale getiren ise İsrail'in 1967 Altı Gün Savaşı olarak da adlandırılan baskın saldırısıdır. Etrafındaki Arap Devletlerinden gelen sürekli tehdit yüzünden İsrail erken davranmış ve yaptığı ilk saldırı ile başta Mısır ve Suriye olmak üzere rakip Arap Devletleri'nin askeri ve ekonomik kapasitesini zaafa uğratmaya çalışmıştır.² Bunda kısa süreli bir başarı da elde etmiştir (Lester, 2019).

Sovyetler Birliği, Akdeniz'de 1967 Altı Gün Savaşı sonrasında iyice belirgin bir hal alan gerginlik sırasında kullanılan stratejileri, 1962 Küba Füze Krizi sırasında elde ettiği tecrübelerden faydalanarak geliştirmiştir. 60'lı yıllardaki Sovyet askeri ve siyasi politikasının şekillenmesinde etkili olan olaylardan birisi olan Küba Füze Krizi, Sovyetler Birliği'ne donanma gücünün mevcudiyetinin siyasi alanda esneklik ve destek sağladığını göstermiştir. Krizin Moskova'ya sağlamış olduğu siyasi tecrübeye ek olarak Sovyet donanmasına da sahadaki eksikliklerini görme fırsatını da sağlamıştır. En önemlisi Sovyet donanmasının uzun mesafede denizaltı operasyonları yapmasının önemini göstermiştir. Bu operasyonların Sovyet karasuların dışına taşınmasının önemi ortaya çıkmış bu kapsamda dizel-elektrik denizaltıların batarya dolun ve soğutma problemleri acilen çözülmeye çalışılmıştır (Kohler, 1996). Bu kapsamda 1964 yılından sonra Akdeniz'de hızla artan Sovyet donanma mevcudiyeti politika değişikliğinin sahaya olan yansımalarından biridir. Bu durumun tarihi bir arka planı da vardır.

Sovyetler Birliği'nin selefi olan Rusya, tarihi olarak hep bir kara devleti olmuştur. Rus devletinin bu özelliği, Rus deniz gücünün, her ne kadar ülkenin oldukça uzun bir kıyı şeridi olsa da, açık denizlerde sürekli olarak bulunmasının önündeki en önemli engellerden birisi olmuştur. Diğer de meşhur "Sıcak Denizlere İnme" politikasının ortaya çıkmasına sebep olan açık denizlere doğrudan erişim sorunudur. Çoğu soğuk denizlere bakan bu kıyı şeridinin uzunluğu Sovyetler Birliği döneminde yapılan ilhaklar sonrasında artmış, Çarlık Rusyası

² "İsrail, Altı Gün Savaşı sonunda Mısır'ın askeri gücünün %80'ini, Suriye'nin de askeri kapasitesinin % 30'unu yok etmiştir" (Lester, 2019: 10).

döneminde 37.653 km olan ülkenin kıyı şeridinin uzunluğu Sovyetler Birliği döneminde 45.165 km'ye çıkmıştır (Goldstein ve Zhukov, 2004).

Rusya, II. Katerina döneminde Kırım'ı ilhak edene kadar (1783) kışın deniz suyu donmayan, dolayısıyla da ulaşımına açık bir limana sahip olmamıştır (Vego, 2000). Bu duruma rağmen, 1769-1830 yılları arasında kalan dönemin büyük kısmında Akdeniz'de donanma bulundurmamıştır. Ancak Rusya, Çarlık döneminde açık denizlerde sınırlı bir donanma mevcudiyetinin ötesine geçememiştir. Sovyet döneminde ise, İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemde dahi Sovyet Donanmasının harekât sahası kendi karasuları ile sınırlı kalmış, temel öncelik karasularının bir tampon bölge olarak kullanılması ve olası bir çıkarma harekâtının önüne geçmek olarak kalmıştır (McCwire, 1968; Sokolovsky, 1968: 362-263; Jacobsen, 1972: 41). Buna ek olarak Sovyet Donanmasının daha da gelişmesini önleyen şey o dönemdeki gelişen füze teknolojisi ve bu teknoloji ve füze üretimine olan orantısız ilgi ve talep olmuştur. Bu durum 1950'li yılların sonundan 1960'ların ilk yıllarına kadar devam etmiştir. Ancak bu durum 1962 yılından sonra değişmeye başlamıştır. Zira sadece füze teknolojisi ile Batı blokuna üstünlük kurulamayacağını fark eden Sovyet yönetimi ordu modernizasyon programı başlatmıştır. Bu kapsamda donanma da yenilenmeye ve güçlendirilmeye başlanmıştır (Jacobsen, 1972).

Yine Sovyetler Birliği de aynı Çarlık Rusyası gibi, Akdeniz'le arasında en önemli engel olan Türk Boğazlarından geçişi, kendisine zararsız geçiş hakkı veren Montreaux Sözleşmesi'ne kadar garantiye alamamıştır. Montreaux Antlaşması'nın imzalanması ve zararsız geçiş hakkının teminat altına alınmasını takiben 1945 yılında Sovyetler Birliği'nin Türkiye'den toprak talep etmesi ve Boğazlarda askeri üs kurma isteği Akdeniz'e erişim konusunu yeniden zora sokmuştur. Geniş kıyı şeridi ve dağınık donanma üsleri (Karadeniz, Baltık, Kuzey Denizi ve Pasifik) bir kriz durumunda Sovyetler Birliği'nin bir bölgeye hızlı bir şekilde güç toplamasını zorlaştırmıştır (Vego, 2000). Bunun da temel sebebi, Sovyet Donanma Doktrini'nin İkinci Dünya Savaşı öncesi ve sonrasında da geniş kıyı şeridinin korunması ve savunmasına odaklanmış olmasıdır. Ancak yukarıda da ismi zikredilen Sıcak Denizlere İnme Politikası sebebiyle, Sovyetler Birliği savunmada olduğu dönemlerde dahi Akdeniz ile ilgili planlarını unutmamış, burada donanma bulundurmaya çalışmış ve bu durumu bir milli güvenlik meselesi olarak görmüştür. Zira geleneksel Rus güvenlik elitinin algısına göre Akdeniz ve Karadeniz tek bir denizdir. Bu yüzden Sovyetler içeride ve dışarıda gücünü konsolide etmesinden sonra nüfuz ve etkisini sınırlarının dışına doğru yaymaya çalışmıştır. Bu duruma Akdeniz de dâhildir. Ancak yukarıda da ifade edildiği üzere bu iki denizi birbirine bağlayan su yolu olan İstanbul ve Çanakkale Boğazları Türkiye toprakları içindedir ve Montreaux Antlaşması bu su yolunun kullanımını belirli şartlara bağlamıştır. Bu da Sovyetler Birliği'nin hareket serbestisini sınırlayan bir durum haline gelmiştir (Goldstein ve Zhukov, 2004).

Türkiye ile 200 yıldan fazla bir süre Boğazların kontrolü ve hâkimiyeti için mücadele eden ancak bu amacına ulaşamayan Moskova bu yüzden Montreaux Boğazlar Sözleşmesi'nin ilk başlarda destekçilerinden birisi olmuş, anlaşmayı memnuniyetle karşılamıştır. Zira bu anlaşma ile Karadeniz bir Rus iç denizi haline gelmiş ve Batılı ülkelerin buradaki mevcudiyeti sınırlandırılmıştır. Ayrıca kıta Avrupa'sındaki gerginliklerin Karadeniz'e taşınması da engellenmiştir (Vego, 2000). Keza Türkiye'nin tarafsız kalması durumunda Sovyetlerin Boğazlar istikametinden gelecek tehditlere karşı güvenliği de büyük oranda sağlanmıştır.

Ancak Montreaux Antlaşması'nın 1936 yılında imzalanmasından üç yıl sonra, 1939 yılında Türkiye, Fransa ve İngiltere Avrupa'da Almanya'dan kaynaklanan tehditle ilgili olarak bir işbirliği antlaşması imzalamıştır. Antlaşma kendisini hedef almadığı halde Sovyetler Birliği yönetimi, Montreaux Antlaşması'nın ülkenin Akdeniz'le ilgili plan ve stratejilerinin hayata geçirilmesinde sorunlara yol açabileceğini bu vesileyle fark etmiştir. Bu noktada Montreaux'un ilerleyen zamanda Sovyetler Birliği'nin karşısına getirebileceği sorunlar olarak aşağıda sayılan hususlar tespit edilmiştir:

- Tonajı 10.000 tonun ve silahları da 203 mm. altında olan küçük gemiler,
- Küçük savaş gemileri,
- Çok az bir sınırlamaya tabi tutulmuş olan donanma destek gemileri (Goldstein ve Zhukov, 2004).

Keza tüm savaş gemilerinin geçişlerinden en az sekiz gün önce Türkiye'yi bilgilendirmesi hususu da bir dezavantaj olarak ortaya çıkmıştır. Karadeniz'e kıyısı olmayan ülkelerin Karadeniz'de sınırlı bir süre duracak olan gemilerinin toplam tonajı 15.000 tonun altında olması gereklidir. Bu sınırlama Karadeniz'e kıyısı olan ülkeler için geçerli değildir. Antlaşma gereğince Karadeniz'e kıyısı olan ülkelere ek ayrıcalıklar tanınmıştır. Büyük savaş gemileri ile denizaltılar Boğazlardan yalnız olmak kaydıyla geçebilmektedirler. Bu şartlar Türkiye savaş halinde ise veya tehdit altında ise askıya alınmaktadır (Roberts, 1982). Ancak Sovyetler Birliği antlaşma şartlarının açıklarını bulmuş ve kullanmıştır. Özellikle Boğaz geçişlerinde geçecek gemilerin bilgilerinin sekiz gün önceden bildirilmesi şartını Akdeniz'deki kriz durumlarında bilinçli bir şekilde ihlal etmiştir (Roberts, 1982). Örneklendirmek gerekirse; 11 Ekim 1973'te, Yom Kippur Savaşı sırasında Sovyet gemileri İtalyan limanlarını ziyaret edeceklerini bildirerek Boğazlardan geçmiştir. Ancak gemiler Akdeniz'e çıktığında bölgedeki Sovyet 5. Filosuna katılmışlardır (Roberts, 1982).

Yine bu kapsamda Sovyetler Birliği, NATO içindeki görüş ayrılıklarını sürekli olarak kışkırtmaya ve suiistimal etmeye çalışmıştır. Türkiye ile ABD ve Yunanistan arasındaki Ege Denizi'ndeki hükümler ve Kıbrıs sorunundan kaynaklanan anlaşmazlığı kriz haline getirebilmek için yoğun çaba sarf edilmiştir. Türkiye 1964 yılında Kıbrıs'ta artan Rum terörünü durdurmak için Rum ayrılıkçı güçlerin mevzilerini napalm bombaları ile vurmuştur. Bunun üzerine ABD, Türkiye'yi uyarmış ve meşhur Johnson Mektubu hadisesi yaşanmıştır. Bu hadiseden sonra Türkiye, Sovyet gemilerinin Boğazlardan geçişindeki denetimi gevşetmiştir (Watson, 1982: 87).

1. Sovyetler Birliği'nin Akdeniz Politikası: Tarihi Arka Plan

Sovyetler Birliği, Mısır'a ilk kez 1955 yılında silah satışı yapmış ve İngiltere'den boşalan alanı siyaseten ve askeri açıdan doldurmaya çalışmıştır. 1959 yılında Arnavutluk ile yapılan antlaşma sonucunda Sovyetler Birliği Adriyatik'te de donanma bulundurma imkânına kavuşmuştur. Bu durum üzerine ABD 1963 yılı Mart ayında nükleer başlık taşıyabilen Polaris füzeleri ile donatılmış olan denizaltılarını Akdeniz'e göndermiş ve artan Sovyet deniz gücünü dengelemeye çalışmıştır (Wesselman, 1995). Sovyetler Birliği de karşı hamle olarak Akdeniz'deki deniz gücünü daha kalıcı hale getirmeye çalışmıştır. Bu kapsamda 1964 yılından itibaren Akdeniz'de devamlı bulunacak bir deniz gücü oluşturulmaya çalışılmıştır. Bu

mevcudiyet için de açık denizde demirleme alanlarına ihtiyaç hâsıl olmuştur. Bu sıkıntıya rağmen Sovyet Donanması'na bağlı gemilerin Akdeniz'deki kalış süreleri her yıl artmıştır. Ancak bu mevcudiyet kış aylarında kesintiye uğramıştır. Donanma faaliyetlerinin de kapsamı dar ve Doğu Akdeniz'le sınırlı kalmıştır (McCWire, 1972). Ortaya çıkan bu durum üzerine Akdeniz, Sovyet ulusal güvenlik çıkarlarının merkezi haline gelmiştir (Wesselman, 1995). Bu durum sonucunda Sovyetler Birliği Akdeniz'de sürekli görev yapacak bir deniz gücünü desteklemek için askeri üs arayışlarına başlamıştır. Bu kapsamda sömürge geçmişleri nedeniyle Batı dünyası ile ilişkileri iyi olmayan Arap ülkeleri öncelikli hedef olarak belirlenmiş ve Arap Dünyasında bir etki alanı oluşturulmaya çalışılmıştır (McCWire, 1972). Zira Stalin döneminde Sovyetler Birliği kıtasal-karasal yönelimli bir strateji ve dış politika izlemiştir. Bu politika ve stratejinin odak noktası Avrasya kıtası olmuştur (Ackley, 1972). Ancak Stalin'in ölümü ve yerini Krushchev'in alması ile Sovyetler Birliği'nin küresel güç statüsüne terfiinin de etkisiyle dış politika vizyonu değişmiş, gelişmiş ve daha geniş kapsamlı hale gelmiştir. Yeni süper güç vizyonu, Krushchev'den sonra gelen Sovyet lider kadrosu tarafından da benimsenmiş ve desteklenmiştir. Bu dönemde ABD ile rekabet edebilmek için Akdeniz, Ortadoğu ve Üçüncü Dünya Ülkelerine açılmanın gerekli olduğu öngörülmüştür (Wolfe, 1970; Ackley, 1972; Etzold, 1984). Bu politikaya “Geri Döndürülemezlik Doktrini-Irreversibility Doctrine” adı verilmiştir. Her ne kadar terimin kaynağı Macar Komünist Partisi olsa da Sovyetler Birliği ile özdeşleştirilmiştir. Doktrinin amacı sınırlı Detente söylemi ile birlikte Sovyet yönetiminin kuzey yarımküredeki Üçüncü Dünya ülkeleri arasında güvenilir müttefikler bulma ve bu ülkeleri Sosyalist blok ve ittifaka kazandırmaktır. Bu ülkelere sunulan en önemli güvence, bir kere Sosyalist ittifaka katılırsa bundan sonra hep Sovyetler Birliği koruması altında olacakları olmuştur (Ra'anan, 1971).

Tarihi altyapısı 1950'li yıllara dayanan bu politika kapsamında Sovyetler Birliği Ortadoğu'daki etkinlik ve mevcudiyetini artırmak için her fırsatı değerlendirmeye çalışmıştır (Ackley, 1972). Ancak Sovyetler Birliği'nin Akdeniz'de amaç ve öncelikleri temelde savunma amaçlı ve ABD'nin önlenmesi öncelikli olmuştur (Etzold, 1982).³ Sovyetler Birliği'nin bu girişimlerin en fazla yoğunlaştığı dönemde, Mart 1965-Şubat 1967 tarihleri arasında Amiral Gorshkov Mısır'ı üç kez ziyaret etmiştir. Takiben Nisan 1967'de Sovyetler Birliği lideri Brejnev Güney Avrupa kıyılarında ABD Donanmasının sürekli bulunmasını gerektirecek bir sebep bulunmadığını ifade etmiş ve ABD 6. Filosunun Akdeniz'den ayrılmasının zamanının geldiğini de eklemiştir (McCWire, 1972). Zira bu dönemde Sovyetler Birliği, geliştirdikleri yeni dış politika söylemi kapsamında Akdeniz'in de aslında Karadeniz ve Baltık gibi kapalı bir deniz olduğu ve buraya kıyıdaş devletlerin donanma bulundurma hakkının olması gerektiğini tezini yüksek sesle dillendirmeye başlamıştır (Butler, 1967; McCWire, 1972). Bu noktada temel amaç ABD'nin Ortadoğu'dan ve Akdeniz havzasından uzaklaştırılması olmuştur. Bu dış politika vizyonunu desteklemek ve hitama erdirmek için Sovyetler Birliği Arap ülkeleri ile yakınlaşmak için bir kampanya başlatmıştır (Ackley, 1972). ABD'nin 1948 yılından beri süren

³ “Sovyetler Birliği'nin Akdeniz'deki rolü Napolyon Savaşları'ndan beri çok az değişmiştir. Sovyetler Birliği, mirasçısı olduğu Çarlık Rusyası gibi en önemli Avrupa güçlerinden biridir. Dolayısıyla da önemli bir Akdeniz gücü olduğu da söylenebilir. Ancak bu durumun önündeki en önemli kısıtlardan biri Akdeniz'e doğrudan erişimini kısıtlayan Türk Boğazları'dır. Akdeniz'e erişiminin kısıtlı olması da Sovyetler Birliği'nin stratejik çıkar ve tavırlarının savunma amaçlı olarak kalmasında etkili olmuştur. Bu yüzden donanmasını Akdeniz'de askeri amaçlı olarak tam anlamıyla ve etkin kullanamamıştır. Bunun sonucunda başta ABD olmak üzere rakip kampa mensup devletlerin Akdeniz'e erişiminin önünü alamamıştır. Keza Akdeniz havzasında kalıcı ve etkili müttefikler de bulamamıştır” (Etzold, 1982: 13).

İsrail'e olan desteği ve Arap Dünyasının İsrail'le olan husumeti Sovyetler Birliğinin revizyonist kampta yer alan Arap ülkeleri ile ilişkilerini geliştirmesinde yardımcı olmuştur (Isenberg, 1993). Keza 1967 Altı Gün Savaşı sırasında Sovyet 5. Filosunun ABD uçak gemilerini perdelemeye çalışması da ilişkilerin gelişmesine olumlu bir katkıda bulunmuştur (McCWire, 1972; Isenberg, 1993).

Bu ortamda 1960'lı yıllarda yaşanan ekonomik kriz ve 1967 Savaşı'nın yol açtığı yıkım, Arap dünyasının önde gelen ülkelerinden Mısır'ı gelecek her türlü mali ve askeri yardımı kabul etmeye mecbur bırakmıştır. Sovyetler bu yardımı yapmayı Mısır'a teklif etmiştir ancak karşılığında ise Mısır yönetiminden sola yakın politikalar izlemesi ve Sovyetler Birliği gemileri ve uçaklarına limanlarını, havaalanlarını açmasını talep etmiştir (Isenberg, 1993). Mısır başka çaresi olmadığı için ve de Batı Dünyası'na karşı bir denge ve pazarlık unsuru olarak kullanmak adına Sovyetler Birliği'nin taleplerini kabul etmiş ve bu ülke ile yakınlaşma yoluna gitmiştir. Ancak Mısır'ın bu tutumu Batı Dünyası'nda ülkenin Sovyetler Birliği'nin uydusu haline geldiği şeklinde yorumlanmıştır ve Batı Dünyasının Mısır'a karşı daha da sertleşmesini beraberinde getirmiştir. Sovyetlerin vaat etmiş olduğu askeri yardım genelde şu şekilde olmuştur: Çatışmalardan önce askeri malzeme ve istihbarat temini, çatışma sırasında malzeme ikmali, savaş hattına yakın bölgelerde askeri güç ve varlık gösterme. Savaş veya çatışma sırasında müttefik ülkelere askeri danışman ve uzman gönderilmesi, son olarak da Sovyet askeri personelinin çatışmalarda görev alması. Ortadoğu bölgesinde bu türden destek sağlanması konusunda Sovyetler Birliği oldukça istekli olmuştur. Zira bu türden bir desteğin özellikle Arap ülkelerinin Batı'dan kopuşunu ve Sosyalist kampa katılımını hızlandıracığı düşünülmüştür. Fakat bu destek bölgedeki gerginliğin tırmanmasına neden olmuş, bu durum 1970'li yılların başında gizlenemez bir hâl almıştır (Yaremenko, Pochtarev, Usikov, 2000).

1.1. Detente ve Akdeniz'deki Sovyet Deniz Gücü

1960'lı yılların sonlarına doğru dünyanın farklı bölgelerinde bayrak göstermek Sovyet dış politikasının önemli bir bileşeni haline gelmiştir (Jacobsen, 1972). Bu politika kapsamında 1970'li yıllarda Akdeniz'de artan Sovyet deniz gücü Henry Kissinger'in Detente argümanının güvenilirliğini sarsmıştır (Goldstein ve Zhukov, 2004). Bu dönemde, 1970'li yılların başlarından itibaren Sovyetler Birliği bölgesel krizlerde daha etkin roller oynamaya karar vermiştir (Etzold, 1982). Zira ABD'nin bölgede hegemonya kurma girişimleri Sovyetleri kıskırtıp, daha sert tedbirler almaya yöneltmekten başka bir işe yaramamıştır (Gaddis, 1982). Yeni Detente politikası 1969 yılı Kasım ayında stratejik silahların sınırlandırılması görüşmeleri ile başlamıştır. Takiben 1972 yılında ABD Başkanı Richard Nixon ve Sovyetler Birliği Komünist Partisi Genel Sekreteri Leonid Brezhnev arasında 1972 Mayıs'da kabul edilen ABD ve SSCB arasındaki ilişkilerin temel prensiplerini belirleyen antlaşmanın imzalanması ile sonuçlanmıştır. Detente sürecinin genel çerçevesini çizen bu antlaşma, ikili ilişkilerin mütekabiliyet, sınırlama, ekonomik karşılıklı bağımlılık ve çatışmadan kaçınma prensipleri temelinde sürdürülmesini öngörmüştür. Ancak Detente prensipleri, Moskova'nın Ortadoğu'da izlemeyi planladığı politika ile sıklıkla çelişmiştir. Bu dönemde iki süper güç arasındaki ortaya çıkan Detente süreci Ortadoğu'daki gerginliğin merkezi olan Mısır açısından istenmeyen bir olgu olmuştur. Zira Mısır, istediklerini elde edebilmek için iki süper güç arasındaki ayrılıkları kıskırtmaya ve kullanmaya çalışmıştır (Gaddis, 1982; Goldstein ve Zhukov, 2004).

Sınırlı Detente süreci Sovyetler Birliği'nin Arap ülkelerine olan desteğinin artmasına imkân sağlamıştır (Dawisha, 1976). Bu noktada Sovyetler Birliği ikilemde kalmıştır. Bir tarafta Arap ülkelerine destek sağlamak ve bu sayede ikili ilişkileri geliştirmek ve bölgede daha etkili ve kalıcı olmak. Diğer tarafta ise Arap ülkelerine verilen desteğin Detente sürecinin daha da ilerlemesi halinde kesilmesi. Bu durumda bu ülkelerin kaybedilmesi riski bulunmaktadır. Keza Arap ülkelerine Detente sürecine rağmen destek sağlanması iki büyük devlet arasında çatışma riskini de beraberinde getirmiştir.

1.2. Akdeniz'deki NATO Mevcudiyeti

Akdeniz'deki NATO mevcudiyetini ABD 6. Filosu, ABD hava ve deniz üsleri ile NATO ülkeleri sağlamaktadır. Bu mevcudiyeti takviye etmek için ABD 6. Filosu her fırsatta güçlendirilmeye çalışılmış ve Filo 1957 yılından itibaren nükleer saldırı yapabilme imkânına kavuşturulmuştur (McCWire, 1972). Bunun sonucunda Soğuk Savaş'ın ilk yıllarında Akdeniz, bir NATO gölü haline gelmiştir. Zira NATO, Akdeniz'deki üç önemli su yolundan ikisinin kontrolünü eline almıştır. Bunlar Cebelitarık Boğazı ve Türk Boğazları'dır. Diğer önemli geçiş olan Süveyş Kanalı ise 1967 Savaşı ve sonrasında yaşananlar yüzünden geçişe kapanmıştır. NATO üyesi ülkeler ve ABD 6. Filosu, Akdeniz'deki liman ve donanma üslerini kullanmıştır. Keza kurulan ikmal ağı sayesinde denizde oldukça uzun süreler kalabilmiştir. NATO donanmasına bu imkânı sağlayan üslerin en önemlileri ise İspanya'da Rota, İtalya'da Napoli ve La Modena, Yunanistan'da ise Souda Körfezi ve Girit'tir (Goldstein ve Zhukov, 2004).

NATO ülkeleri, uçak gemilerine ek olarak bölgedeki NATO'ya tahsisli hava üslerini de (İspanya, İtalya, Yunanistan ve Türkiye) kullanmıştır. Özellikle ABD Donanma havacılığı nükleer silah taşıma kapasitesine de sahiptir. Bu sayede olası bir sıcak çatışmada Bulgaristan, Romanya, Macaristan ve Sovyetler Birliği'nin güneyi NATO hava gücünün menzili içerisine girmiştir (Lewis, 1976: 34). Ancak ABD ve NATO donanmasının dezavantajı Sound Surveillance System (SOSUS)'un kullanabileceği derin deniz ses kaydının olmaması olmuştur. SOSUS, deniz tabanına yerleştirilen ve çok uzak mesafeden dâhi denizaltıların tespit edilmesini sağlayan dinleme sondaları sistemidir (Cote, Jr., 2003). Bu sondalar ve hidrofonlar Bahamalar, ABD'nin Atlantik ve Pasifik kıyısında, deniz tabanına yerleştirilmiş şekilde durmaktadır (Cote, Jr., 2003). Akdeniz'de ise ABD Donanması bu açığı çekili sonarlar ile kapatmaya çalışmıştır (Cote, Jr., 2003).

2. Sovyetlerin Akdeniz'deki Dezavantajları

Montreaux Antlaşması'nın sınırlandırmalarından hariç, Sovyet Donanması Akdeniz'deki hareketlerini kısıtlayan bir dizi sorun ile karşı karşıya kalmıştır. Bunlar kıyı bölgesinde ikmal merkezleri bulmada yaşanan sorunlar, sınırlı sayıda deniz üssünün görev yerlerine olan uzaklığı ve hava desteği eksikliği olmuştur (Goldstein ve Zhukov, 2004).

Sovyetlerin Akdeniz'de kalıcı deniz üslerini olmamıştır. Bölgede sıklıkla değişen dengeler sebebiyle ittifaklar da değişmiş, değişen müttefikler Sovyetler Birliği'nin bölgede kalıcı üsler elde etmesini engellemiştir. Örneğin Arnavutluk limanlarından ve deniz üslerinden yararlanma imkânı, Arnavutluk'un Çin'le yakınlaşmayı seçmesi üzerine 1961 yılında son bulmuş ve Sovyet askeri ekipmanına Arnavutluk el koymuştur. Ortadoğu'da başta Arap devletleri olmak üzere başka devletler de bulunmaktadır ama onlar da Sovyetlere güven

vermemiştir. Sovyetler bu güvensizliklerinde de haklı çıkmıştır. 1973 Ramazan/Yom Kippur Savaşı öncesinde Sovyet Karadeniz filosuna bağlı olan iki denizaltı Cezayir'in Annaba limanına giriş izni alabilmek için iki gün beklemiştir. İki günün sonunda da girişlerine izin verilmemiştir. Bu değişken siyasi ortamda Sovyet 5. Filosu tek bir noktaya bağımlı olmamak için irtibat noktalarını arttırmaya çalışmış ve bağlı bulunduğu Karadeniz filosu Sovyet siyasi ve askeri liderliğince, Kuzey Denizi ve Baltık Filolarından görevlendirilen gemilerle takviye edilmeye çalışılmıştır (McCormik, 1987).

Akdeniz'de kalıcı bir üs edinmek isteyen Sovyet devleti Arap devletlerinin sömürge dönemi hatıraları ve emperyalizm karşıtı tutumunu suiistimal etmeye çalışmıştır. Bu noktada emperyalizm karşıtı propagandanın arttığı dönemlerde kendilerinin aynı suçlamaya hedef olmaması adına Sovyetler Akdeniz bölgesindeki kalıcı üs arayışlarını ötelemeyi tercih etmişlerdir. Bu dönemlerde Sovyet Donanması'nın kullanımı için kıyıya yakın demirleme alanları tahsisi ile yetinmişlerdir. O dönemde toplam sayısı 12 kadar olan bu demirleme alanlarında gemi bakımı için yüzer havuzlar ve onarım imkânları mevcut olmuştur (Goldstein ve Zhukov, 2004). Çoğu uluslararası sularda bulunan bu demirleme noktalarından en önemlileri NATO üyesi olan Yunanistan'ın Kithira Adası ve Libya'nın Sirte Körfezi açıklarındadır (McCWire, 1972).⁴ Bu türden geçici çözümlerle ikame edilmeye çalışılan kalıcı üs bölgesi eksikliği Sovyetlerin bölgede iyi işleyen bir ikmal sistemi kurmasını da zorlaştırmıştır. Yetersiz işleyen ikmal sistemi Sovyet donanma gemilerinin sıklıkla bakım ve yakıt ikmal için görev bölgelerini terk etmelerine sebep olmuştur (Bouchard, 1991). Sürekli rotasyonlara rağmen bu demirleme noktalarına geri dönüşler Sovyet güçlerine hareketli bir karakter kazandırmıştır. Bu durumun normal savaş tatbikatı yerine sayılması gerektiği dahi savunulmuştur (Kostev, 1999).

3. 1969 Libya Darbesi ve Akdeniz'deki Sovyet Deniz Gücü

1967 Altı Gün Savaşı'ndan sonra Sovyetler Birliği'nin Ortadoğu ve Akdeniz'de Arap ülkelerinin liman ve tesislerine erişimi artmıştır. Bu sayede bölgedeki Sovyet askeri gücünde artış olmuştur. Buna en güzel örnek 1 Eylül 1969'da Libya'da yaşanan darbedir. Muammer Kaddafi önderliğindeki genç subayların Kral İdris'i devirdiği darbe sırasında Libya limanlarındaki Sovyet donanmasına ait gemiler caydırıcı olmuş, ABD ve İngiliz gemilerinin Libya'ya müdahale etmesi engellenmiştir (Goldstein ve Zhukov, 2004).

Darbe öncesinde ABD yönetimi, Trablus'un doğusundaki Wheelus Hava Üssü'nün⁵ ve üsteki ABD güçleri ve ülkedeki İngiliz kara birliklerinin Libya devletinin güvenliğinin sağlanmasında yeterli olacağını düşünmüştür (Goldstein ve Zhukov, 2004). Ancak artan olaylar üzerine ABD yönetiminin bu yaklaşımının doğru olmadığı ve ülkedeki ABD ve İngiliz güçlerinin Kral İdris'in yönetimine olan muhalifleri caydıramayacağı artan olaylar ve iç huzursuzluklarla teyit edilmiştir. Durumun vahametini gören Kral İdris, ülkede istikrarın temini için ABD ve İngiltere'den ek destek talep etmiştir ancak her iki ülke de Kral İdris'in talebini karşılıksız bırakmıştır (Lewis, 1976).

⁴ "Sovyet gemileri sıklıkla stratejik noktalarda demirlemeyi adet edinmiştir. Bunlar Cebelitarık Boğazı'nın doğusundaki Alboran Adası ve Mellila Burnu, Sicilya-Messina Boğazını kontrol eden Hammamet Körfezi ve Hurd Seti, Girit Adasının doğusu ve batısı ve Kithira Adası civarındadır. Ek olarak Salum Körfezi ve Kıbrıs'ın doğusu da Mısır ve Suriye'yi izlemek amacıyla kullanılmıştır" (Kidd, 1971: 342-343).

⁵ ABD 1970 yılında üssü terk etmiştir. Muammer Kaddafi yönetimi üssün ismini Ukbe bin Nafi olarak değiştirmiştir. Üssü Sovyetler Birliği kullanmıştır.

Libya'da olaylar patlak vermeden önce, 1969 yılı Temmuz ayında Sovyet güdümlü füze kruvazörü Grozny beraberinde hava savunma destroyeri Bedovyi ile birlikte Sivastopol limanından Küba'ya gitmek üzere denize açılmıştır. En azından o sırada yapılan resmi açıklama bu şekildedir. Küba'ya giden ve ziyaretlerini bitiren gemiler Ağustos ayı başında geri dönüş yolculuğuna başlamıştır. Onları dönüş yolunda, Akdeniz'de Karadeniz filosuna bağlı denizaltı avlama gemisi Moskova, hafif hava savunma kruvazörü Dzerzhinskii, bunlara ek olarak 4 destroyer, 4 denizaltı avlama gemisi, 3 eskort gemisi, 3 büyük ve 3 orta büyüklükte çıkartma gemisinden oluşan bir filo karşılaşmıştır. Çıkartma gemilerinde Sovyet deniz piyadeleri de bulunmaktadır. 13 Ağustos'ta gruba yeni gemiler de katılmıştır. Tüm donanma grubunun Bronya adı verilen bir tatbikata katılacağı açıklanmıştır (Goldstein ve Zhukov, 2004).

Eylül ayı başlarında Sovyet, Mısır ve Suriye donanmalarının katılımı ile bir dizi tatbikat yapılmıştır. Bunlardan biri de İskenderiye'nin 20 mil güneybatısında yapılan çıkartma tatbikatıdır. Bu tatbikat sırasında üç ülke donanmasına bağlı 100'den fazla gemi 210 millik bir koruma perdesi oluşturmuştur. Bu perde Libya'daki Tobruk ve El-Adem'de bulunan İngiliz zırhlı birlik üslerinin 110 km doğusunda kalan Sollum Körfezi'nden başlamış ve Girit'in doğu ucuna kadar uzanmıştır (Lewis, 1976). Ay sonunda ise Sovyet donanmasına bağlı kırktan fazla gemi İyon Denizi'nin güney kısmında, Libya kıyısına yakın bir şekilde toplanmıştır (Goldstein ve Zhukov, 2004).

Tobruk'ta bulunan İngiliz kara ve hava üsleri ve El-Adem, Libyalı darbeciler için hayati önemde olmuştur. Zira İngiliz zırhlı birlikleri harekete hazır bir şekilde beklemektedir. Tek dezavantajları personelin tamamının Libya'da olmamasıdır. Eksik personelin Kıbrıs'tan taşınması gereklidir. Ancak Tobruk Körfezi'nde bekleyen Sovyet donanma gemileri ve Kıbrıs'tan gelecek ve Kaddafi'ye müdahale edecek askerleri taşıyacak olan uçakların buradan geçmek zorunda olması yüzünden İngilizler bu durumu tekrar düşünmek zorunda kalmıştır. Sonucunda ise İngiltere 5 Eylül'de Libya'daki olaylara müdahil olmak niyetinde olmadığını açıklamıştır (Lewis, 1976). Sovyetlerin mevcudiyeti ABD'yi müdahaleden caydırmıştır. Olaylar üzerine 1 Eylülde ABD 6. Filosu Fransa'nın Cannes limanından denize açılmış ve son hızla Messina Boğazı'na yönelmiştir. ABD filosu içlerinde nükleer saldırı denizaltılarının da bulunduğu Sovyet filosu tarafından karşılanmıştır (Goldstein ve Zhukov, 2004). Sovyet Filosu 6. Filo'ya müdahale için pozisyon almış, savaş durumuna geçmiştir. ABD ve İngiltere'nin Libya'ya müdahalesi bu şekilde önlenmiştir (Lewis, 1976).

4. 1970 Ürdün Krizi⁶ ve Akdeniz'deki Sovyet Deniz Gücü

Sovyetlerin Ortadoğu ve Akdeniz havzasında güç gösterisi yapmış olduğu bir başka kriz de 1970 Ürdün Krizi'dir. 9 Eylül 1970 tarihinde Filistin Halk Kurtuluş Cephesi üyeleri iki yolcu uçağını (TWA ve Swissair) kaçırıp Ürdün'ün başkenti Amman yakınlarındaki eski bir havaalanına (Dawson Field) indirince dönemin ABD Başkanı olan Richard Nixon ABD 6.Filosunu Lübnan açıklarına gönderilmesini emretmiştir (Dobson, 1975). Ancak Sovyetler Birliği yönetimi bu karar üzerine ABD'yi uyarmış bu girişimin istenmeyen sonuçlar doğurabileceğini vurgulamıştır. Sovyet 5. Filosu da bölgeye hareket etmiş ve Lübnan kıyısı ile ABD 6. Filosu arasına demirlemiştir (Chomeau, 1974).

⁶ Kara Eylül veya Ürdün İç Savaşı olarak da bilinir.

17 Eylül'de Ürdün Kralı Hüseyin, ordusunu Filistinlilerin üzerine göndermiştir. Tarihe “Kara Eylül” olarak geçen bu olaylar sırasında ABD, Ürdün devleti ve ordusunu desteklemek için iki uçak gemisi grubunu daha Lübnan açıklarına göndermiştir. 6. Filonun amfibi görev gücü olan Task Force 61 de Girit'ten yola çıkarılmıştır (Winkler, 2000).

Durumun hızla gerginleştiği bu ortamda Suriye, ABD'nin tüm ikazlarına rağmen 20 Eylül'den itibaren Ürdün'e asker göndermeye başlamıştır. ABD müdahalesinin oldukça yakın olduğunu gören Sovyetler de saldırgan bir tutum izlemeye başlamıştır (Winkler, 2000). Ürdün Krizinde gerginliğin zirveye çıktığı Eylül- Ekim aylarına denk gelen bu dönemde Doğu Akdeniz'de Sovyetlerin 23 savaş gemisi, 13-15 kadar denizaltısı olmak üzere bir vurucu gücü hazır beklemiş, ABD 6. Filosunun bölgeye hareket ettiğinin haber alınmasını takiben Sovyet 5. Filosu da takviye edilmiştir (McCWire, 1972). Bu kapsamda Lübnan açıklarındaki donanmadaki gemi sayısı gönderilen takviyelerle 47'den 60'a çıkarılmıştır. Takviyelerden sonra Sovyet 5. Filosu savaş pozisyonu almış ABD donanmasının gözü önünde füze fırlatıcılarını doldurmuştur. Ayrıca Sovyet filosunun radarları ABD gemilerine çevrilmiş ve kilitlemiştir (Vego, 2000; Winkler, 2000). Sovyetlerin bu hamlesine ABD gemileri de aynı şekilde karşılık vermiştir (Zumwalt, Jr., 1976). Ancak karada yaşananlar süper güçlerin olaya müdahil olmasına gerek bırakmamıştır. İki gün içerisinde Suriye güçleri Ürdün ordusunun topçu ateşi ve mekanik arızalar sonucunda 120 tank kaybedince geri çekilmek zorunda kalmıştır (Winkler, 2000).

Sovyetler Birliği, Kara Eylül krizini daha fazla derinleştirmemiştir. Bunda da en önemli sebep o dönemde Arap Dünyasında simge isimlerden birisi haline gelen Mısır lideri Cemal Abdünnasır'ın 20 Eylül'de kalp krizi geçirerek ölmesidir. Nasır'ın ölümü ile Sovyetler Birliği bölgedeki en önemli müttefikini kaybetmiştir. Yerine Enver Sedat Mısır Devlet Başkanı olmuştur (Lester, 2019). Mısır-Sovyetler Birliği ilişkileri Enver Sedat'ın başa geçmesinden sonra aynı şekilde sürecekmış gibi gözükse de bir süre sonra fikir ayrılıkları günyüzüne çıkmaya başlamıştır. Bunun olacağına ihtimal veren Sovyetler Birliği yönetimi de Mısır'a daha temkinli bir şekilde yaklaşma yoluna gitmiştir (Kapitanets, 2000). Bu sayılanlara ek olarak Sovyetler, Sovyet askeri danışmanları tarafından eğitilen Suriye Ordusunun kötü performansı karşısında da şaşkınlığa uğramıştır. Bu yüzden istenmeyen sonuçlarla yüzleşmek istemeyen Sovyet yönetimi uzlaşma ve krizi hızla sonlandırma yoluna gitmeyi en uygun çözüm olarak görmüştür (Goldstein ve Zhukov, 2004).

ABD'nin de bu kriz sırasında hiç beklemediği gelişmeler yaşanmıştır. Bunlardan en önemlisi Akdeniz'deki filosunun yetersiz kalması ve kapasitesinin beklenenden daha az olmasıdır (Zumwalt, Jr., 1976). Dönemin ABD Genel Kurmay Başkanı Thomas Moore verdiği brifingde mevcut şartlarda ve hazırlık düzeyinde ABD güçlerinin Ortadoğu'da çok az etkisi olacağını ifade etmiştir. Bu dönemde zaten Vietnam'daki savaşla fazlasıyla meşgul olan ABD güçlerinin Ortadoğu'daki birlikleri takviye edemeyeceği, bu yüzden de ABD'nin Ortadoğu'da büyük çaplı bir çatışmaya girmemek için elinden geleni yapmasının gerektiği ifade edilmiştir (Zumwalt, Jr., 1976). Bu durumu Moskova da fark etmiştir zira Ürdün Krizi, Sovyetler Birliği'nin Ortadoğu'daki ABD askeri mevcudiyetinin yetersiz olduğunu bizzat görmesini sağlamıştır (Goldstein ve Zhukov, 2004). Bunu dönemin ABD askeri uzmanları da teyit etmiştir (Ackley, 1972: 51). Bu uzmanlara göre o dönemde Sovyet Donanması birinci sınıf bir deniz gücüdür. Rakamlar ve istatistikler de bu tespiti teyit etmektedir. Bu dönemde Sovyet

Donanmasında 500.000 asker, 130 savaş gemisi, 2.200 muhtelif tiplerde gemi, 400 kadar denizaltı ve yeni kurulmuş olan bir deniz piyade birliğinden oluşmuştur (Keefe vd., 1971). Aynı dönemde, 1971 yılı itibarıyla ABD Donanması ise 714 gemi ve 620.000 askerden oluşmaktadır (Ackley, 1972).

5. 1973 Ramazan/Yom Kippur Savaşı ve Akdeniz'deki Sovyet Deniz Gücü

Akdeniz'deki Sovyet donanma faaliyetleri, 1972 yılı Temmuz ayında Mısır'ın tüm Sovyet askeri danışmanlarının ülkeyi terk etmesini istediği zaman zora girmiştir. Tam da bu dönemde Altı Gün Savaşı'ndaki toprak kayıplarını telafi etmek isteyen Mısır ve Suriye İsrail'i işgal ettiği toprakları geri vermesi ve bir barış antlaşması yapmasına ikna etmek için 1973 yılı Ekim ayında baskın bir saldırı planlamışlardır. Saldırı hazırlıkları gizli tutulmaya çalışılmış, bu kapsamda 6 Ekim'de başlayacak saldırının bilgi 4 Ekim'e kadar Sovyetler Birliği'ne verilmemiştir (Yaremenko, vd., 2000; Doyle, 2016). Aynı gün Sovyet Komünist Partisi Genel Sekreteri Leonid Brejnev, İsrail'le savaşta Arapların kendi başlarına olacaklarını ancak Sovyetler Birliği'nin her türlü malzeme desteğini vereceğini ifade etmiştir. Bu desteğe karşılık Brejnev, Mısır'daki Sovyet vatandaşlarının tahliyesine izin verilmesini talep etmiştir (Lewis, 1976; Dawisha, 1979).

Ramazan/Yom Kippur Savaşı başlangıcında Sovyet 5. Filosunun mevcudiyeti 11 adedi denizaltı olmak üzere 52 gemidir. En az ikisi nükleer başlıklı füze taşıyan 3 güdümlü füze destroyeri, 6 konvansiyonel füze destroyeri, 5 firkateyn, 2 mayın tarama gemisi, 2 çıkarma gemisi bu filonun içindedir (Watson, 1982). Amiral gemisi denizaltı avcısı Volga'dır. Sovyet filosu Araplarla İsraililer arasında savaşın kaçınılmaz olduğu bilgisini aldığı sırada İspanya'nın Balear Adaları açıklarında bulunmaktadır. Filo Komutanı Amiral Volabuyev 4 Ekim'de Suriye ve Mısır kıyısına intikal etme ve Sovyet vatandaşlarını tahliye etme emrini almıştır. Sovyet vatandaşları çatışma bölgesinden uzaklaştırıldıktan sonra filo Girit Adası'nın güneyinde toplanacak ve siviller burada nakliye gemilerine aktarılacaktır. Ancak filonun tek görevi sivillerin tahliyesi değildir filo savaş durumuna da geçirilmiştir (Goldstein ve Zhukov, 2004). Savaş durumuna geçen filoya 5 Ekim'de 6 gemi daha (1 güdümlü füze destroyeri, 4 denizaltı ve 1 destek gemisi) takviye olarak gönderilmiştir (Watson, 1982).

Savaşın ilk safhası, 6 Ekim'de Mısır ve Suriye'nin koordineli saldırısı ile başlamış, 13 Ekim tarihinde ABD'nin İsrail'e havadan ikmal köprüsü kurması ile sonlanmıştır. İki tarih arasında kalan sürede, kara savaşlarında özellikle Mısır ilerleme kaydetmiş, İsrail ise Mısır ilerlemesini durdurmaya ve kuvvetlerini toplamaya çalışmıştır (Doyle, 2016). Bu dönemde denizde ise durum nispeten sakin olmuştur. ABD 6. Filosu ile Sovyet 5. Filosu arasında fazla bir gerginlik vuku bulmamıştır. Artan sayılarına rağmen Sovyet deniz gücü barış zamanındaki rutin faaliyetlerine devam etmiştir (Bouchard, 1991). Sovyetlerin aksine bu dönemde ABD 6. Filosunun liman ziyaretleri iptal edilmiştir. Ek olarak çatışma bölgesine ABD gemilerinin gönderilmediği de ABD Donanması tarafından ilan edilmiştir (Polmar, 1998).

6 Ekim tarihinde taraflar arasında çatışmalar başladığı zaman Akdeniz'de toplam 48 ABD gemisi bulunmaktadır. Filoda 4 tanesi nükleer denizaltı, USS Franklin D. Roosevelt uçak gemisi grubu, USS Guadalcanal Helikopter gemisi, 3.000 kadar deniz piyadesini taşıya amfibi çıkarma gemileri bulunmaktadır. Sovyet 5. Filosu ise 56 gemiden oluşmaktadır ve bir seferde 20 SSM fırlatabilecek güçtedir (Bouchard, 1991).

Ramazan/Yom Kippur Savaşı genellikle savaşın ilk safhasında yaşanan bozgunun gözden kaçırılması için sürpriz bir saldırı olarak tanımlanır ve İsrail'in hazırlıksız yakalandığına vurgu yapılır. Ancak Y. Semenov'a göre durum bu kadar basit değildir; Semenov'a göre saldırının sürpriz unsuru başından beri olmamıştır. Semenov'a göre İsrail'in Mısır ve Suriye'nin hazırlıklarından haberi olmuştur zira Süveyş Kanalı bölgesindeki birliklerini 1 Ekim'de alarm durumuna geçirmiştir. 4 Ekim'de de ülkede kısmi seferberlik ilan edilmiştir. Tam seferberlik ise artık savaşın kaçınılmaz olduğunun iyice ortaya çıktığı 6 Ekim'de, Mısır saldırısı başlamadan önce saat 10.00'da ilan edilmiştir (Herzog, 1982). Semenov yine bu durum yüzünden Arapların planlanandan daha önce saldırıya geçmek zorunda kaldıklarını iddiasındadır (Goldstein ve Zhukov, 2004). Mısır ve Suriye güçleri, İsrail havaalanları ve iletişim tesislerinin vurulmasından sonra 14.30'da Sina Yarımadası ve Golan Tepelerinde ilerlemeye başlamıştır (Bouchard, 1991; Doyle, 2016). İsrail de tüm gücü ile bu ilerlemeyi durdurmaya çalışmıştır. Ancak güçlerini ikiye bölmek yerine önceliğini Golan Tepelerine vermiş, Mısır güçlerine karşı savunma pozisyonunda beklemeyi tercih etmiştir. Zira Mısır güçlerinin İsrail'in nüfus yoğun bölgelerine ulaşip tehdit oluşturabilmesi için önce Sina Yarımadası'nı geçmesi gereklidir. Mısır ve Suriye, Tırmandırma Savaşı'nın sona ermesini takiben Sovyetler Birliği'nden büyük miktarda hava savunma ekipmanı temin etmiştir (Doyle, 2016: 11). İçinde yerden havaya füze (SAM) bataryaları da bulunan hava savunma şemsiyesi Arap güçlerini ve sonrasında sağlamıştır. Bu koruma perdesi altında 8 Ekim tarihinde Mısır güçleri, Süveyş Kanalı'nın doğu kıyısında, Sina Yarımadası topraklarında biri 8, diğeri de 10 km derinliğinde iki köprübaşı elde etmeyi başarmıştır (Doyle, 2016). Suriyeliler de Golan Tepelerinde 7-10 km kadar ilerlemeyi başarmış ve daha fazla ilerlemeden önce beklemeye başlamıştır (Goldstein ve Zhukov, 2004). Ancak bu duraklama İsrail'e beklediği toparlanma fırsatını vermiş, kuvvetlerini toplayan İsrail ordusu her iki cephede de karşı saldırıya geçmiştir. Sovyetler Birliği de 9 Ekim'de Mısır ve Suriye'ye silah ve ekipman sevkiyatına başlamıştır (Zumwalt, Jr., 1976; Etzold, 1982: 13; Doyle, 2016). Sovyetler Birliği'nin savaş esnasında 15.000 ton kadar askeri ekipmanı Arap devletlerine ulaştırdığı tahmin edilmektedir (Doyle, 2016).

Bu esnada Akdeniz'de de hareketli saatler yaşanmaya devam etmektedir. Sovyet 5. Filosuna gelen takviyeler sonucunda filodaki denizaltı sayısı 16'ya çıkmıştır. Bunlardan en az 4 tanesinin November sınıfı SSN olduğu iddia edilmiştir (Watson, 1982). Sivillerin savaş bölgesinden tahliyesi işlemi de sonuçlandırılmıştır (Goldstein ve Zhukov, 2004). 10 Ekimde Sovyet savaş gemileri harekete geçmiş ve Doğu Akdeniz'deki ABD 6. Filosuna ait gemilerin arasına girmiştir (Watson, 1982). Ayrıca Sovyet Donanmasına bağlı amfibi çıkarma gemileri ile yine Sovyet ve Varşova Paktı ülkelerinin ticaret gemileri bir ikmal hattı oluşturmuştur. Hava köprüsü de Türkiye'nin Sovyet ve Doğu Bloku ülkelerinin uçaklarının kendi hava sahasını kullanmasına izin vermesi sayesinde kurulabilmiştir. ABD'nin İsrail'e olan desteğini kınayan Türkiye hava sahasını Doğu Bloku ülkelerinin uçaklarına kapatmamıştır (Watson, 1982). Arap Dünyası ile yakınlaşma adına Türkiye tarafından atılan bu adım ne yazık ki Arap ülkelerinden beklenen karşılığı görmemiştir. Kurulan deniz ikmal hattı sayesinde tanklar vd. ağır silahlar Karadeniz kıyısında yer alan limanlardan gemilere yüklenmiştir. Her gemiye ortalama 90 kadar tank ve zırhlı araç yüklenmiştir. Silah taşıyan bu ticari gemilere Akdeniz'deki Sovyet Donanması eşlik etmiştir. Sovyetler bu eskort görevleri için 10 destroyerlik ayrı bir savaş

gurubu oluşturmuştur. Koruma gemilerinin sayısı İsrail'in Suriye limanlarına saldırması üzerine artırılmıştır (Kostev, 1999). Bu esnada Sovyet 5. Filosuna bağlı gemiler de ABD uçak gemilerini takip etmeye, Sovyet dinleme-istihbarat gemileri de Yunanistan'ın Souda Bay limanındaki ABD amfibi gücünü izlemeye başlamıştır (Goldstein ve Zhukov, 2004). Bu sayede Sovyetler Birliği kendi ikmal gemilerine müdahale edilirse güç kullanacağı yönünde gözdağı vermiştir. Bu esnada ABD görev gücü Washington'un yerlerini korumaları emri yüzünden hareketsiz beklediği için olası bir Sovyet füze saldırısına karşı korumasız kalmıştır. Uçak gemileri ABD'nin ciddiyetini göstermek ve Mısır'a Sovyet askeri malzeme nakline müdahale için Girit'in güneyinde belirlenen bir noktada beklemiştir. Bu strateji geri tepmiştir (Weinland, 1979: 74-75). Bu esnada Sovyet denizaltıları da bu noktanın yakınında toplanmıştır. Atlantik ve Batı Akdeniz'den bu bölgeye yeni denizaltılar gönderilmiştir. 10 Ekim'de Sovyet 5. Filosuna takviye yüzey gemileri de Karadeniz Filosundan katılmıştır (Goldstein ve Zhukov, 2004). Ertesi gün 5. Filonun çatışmaya girmesine ramak kalmıştır. 11 Eylül gecesi Tartus Limanına yapılan saldırıda İsrail, Sovyet ticaret gemisi İlya Mechnikov'u da batırmıştır (Kostev, 1999). İsrail devlet görevlileri olayla ilgili özür dilemiştir. Benzer bir olay 10 Ekim'de Lazkiye Limanı'nda da yaşanmış İsraililer bir Japon bir de Yunan konteyner gemisini batırmıştır (Bouchard, 1991). Saldırının sebebi sivil gemiler arasında saklanan bir Suriye savaş gemisini batırmaktır. Ancak Sovyetler Birliği, İsrail'in özrünü kabul etmemiştir. Sovyetler Birliği'nin ABD Büyükelçisi Anatoli Dobrynin olayla ilgili Washington'a bir nota vermiştir. Notada saldırı ve Doğu Akdeniz'deki ABD donanma yığınağı protesto edilmiştir (Goldstein ve Zhukov, 2004).

Notayı takiben 11 Ekim'de Sovyetler Birliği 3 Hava İndirme Tugayı'nı alarm durumuna geçirmiştir (Blechman ve Hart, 1990). İki gün sonra da ikmal gemilerini korumak adına Suriye kıyısına destroyerlerini göndermiştir. Sovyetler Birliği'nin bu hareketi ve İsrail'in Şam'a girmemesi yönündeki ikazı üzerine İsrail, Suriye cephesindeki saldırılarını durdurmuş ve savunmaya geçmiştir (Bouchard, 1991). 14 Ekim'de Akdeniz'deki Sovyet savaş gemilerinin kaptanlarına İsrail veya diğer ülkelere ait hava ve deniz araçlarına gerekli hallerde ateş açma yetkisi verilmiştir (Kostev, 1999).

Savaşın ikinci safhası 13 Ekim tarihinde başlamış ve çatışan tarafların birbirinden ayrıldığı 25 Ekim tarihine kadar sürmüştür. 13 Ekim tarihi bir başka açıdan da önemlidir zira ABD yüksek öncelikli silah ve cephaneleri İsrail'e vermeye başlamıştır (Polmar, 1998; Morse, 2015). Nickel Grass kod adlı bu nakliye operasyonu ile ABD, İsrail'in bozguna uğramaması için büyük miktarda (22.000 ton) silah ve cephaneyi havadan nakletmiştir (Doyle, 2016). Bu ikmal ve cephane sevkiyatı kolay olmamıştır zira tüm NATO ülkeleri ABD nakliye uçaklarına kendi hava sahalarını açmamıştır. Bu durumun tek istisnası Portekiz olmuştur. Portekiz, Azor Adaları'ndaki hava üslerini ABD'nin kullanımına açmıştır. Havada durum bu şekilde iken 6. Filo'ya da nakliye uçaklarını korumak ve navigasyon desteği verilmesi konusunda emir verilmiştir. Zira NATO ülkelerinden bir kısmının hava sahasını kullanamayan ABD uçakları Akdeniz'in ortasında dar bir koridor halindeki uluslararası hava sahasını kullanmak zorunda kalmıştır. Girit'in güneyinde bekleyen ABD uçak gemilerinin hava gücünün önemli bir kısmı nakliye uçaklarını koruma görevine tahsis edilmiştir. Bu da ABD uçak gemilerinin olası bir Sovyet saldırısına karşı daha savunmasız kalmasına sebep olmuştur. John F. Kennedy uçak gemisi ve destek gemileri nakliye uçaklarına koruma sağlamak için Cebelitarık'ta kalmıştır (Bouchard, 1991). Bu da ABD filosunun gücünü bölmüştür. Bu yüzden filo takviye olarak

ABD Genelkurmayı 2.000 deniz piyadesi taşıyan Iwo Jima helikopter gemisini Akdeniz'e göndermiştir (Bouchard, 1991). Bu takviyenin de amacı olası bir Sovyet çıkarmasına karşı hazırlıklı olmaktır. Artan tırmandırma yüzünden Sovyetler de Atlantik'teki denizaltılarını Cebelitarık bölgesine kaydırmıştır (Goldstein ve Zhukov, 2004).

Gerginliğinin hızla tırmandığı bu ortamda, İsrail gerginliği daha da artıracak bir hamle yapmış ve 15 Ekim tarihinde Sina Yarımadası'nda topyekün bir karşı saldırı başlatmıştır. İsrail bu tarihten bir gün önce, 14 Ekim'de Suriye'ye karşı da saldırıya geçmiş ve başarılı olmuştur (Bouchard, 1991). Bu esnada Mısır ve Suriye'nin yenilmemesi için Sovyetler Birliği krize müdahil olmaya başlamıştır (Doyle, 2016). Bu kapsamda Akdeniz'deki Sovyet denizaltıları İsrail açıklarına gelmiştir (Bouchard, 1991). Bu noktada Sovyet savaş gemilerinin de İsrail güçlerine karşı sınırlı derecede de olsa harekâta katıldıklarına dair iddialar ve örnekler vardır. Bunlardan birinde, 16 Ekim'de Lazkiye Limanı'ndaki Sovyet nakliye gemilerini koruyan Sovyet Karadeniz Filosuna bağlı mayın tarama gemisi ve çıkarma gemisi limana saldırıya hazırlanan İsrail jetlerine ateş açmıştır (Goldstein ve Zhukov, 2004). Burada meşru müdafaa hakkı kullanılmış olsa da Sovyet gemi komutanları aldıkları riskin farkındadırlar. Bu da Detente döneminde Sovyetlerin bölgesel çatışmalarda taraf olmama yaklaşımını terk ettikleri şeklinde yorumlanmıştır (Yaremenko vd., 2000). Buradaki tehlike karada ve denizde süregiden çatışmaların süper güçleri de içine çekerek kontrolden çıkma ihtimalidir. ABD ile karşı karşıya gelmemek için Sovyetler Birliği, ABD ile değil de üçüncü ülkelerle ki burada İsrail olmaktadır, karşı karşıya gelme yoluna gitmiştir. Yine Sovyetler büyük bir savaştan birkaç adım uzakta olduklarının farkındadırlar (Goldstein ve Zhukov, 2004).

İsrail zırhlı birlikleri 17 Ekim'de Süveyş Kanalı'nın Mısır toprağı olan Batı kıyısına çıkmış ve Mısır güçlerini baskı altına almak için bir köprübaşı oluşturmuştur. Bu hamle ile ilgili pek çok farklı yorum yapılmıştır; bunlardan biri de Sovyet deniz piyadelerinin bayrak göstermek için Süveyş Kanalı bölgesine konuşlanmasının önünü almaktır (Zaborskii, 1999; Yaremenko, vd., 2000). Zira Sovyetler benzer bir hamleyi İsrail'in 1968 yılı Ocak ayında Süveyş Kanalı'nın girişini, dolayısıyla da kontrolünü ele geçirmek için yaptığı askeri harekâtı durdurmak yapmıştır. İsrail de aynı sonuçla karşılaşmamak için erken davranmış, ayrıca Mısır ordu grupları arasına girerek birbirlerini desteklemelerini önlemeye çalışmıştır. Bunda rahat davranmışlardır zira Süveyş'in Batı kıyısında, Mısır kuvvetleri tarafından rahatlıkla yok edilebilecek köprübaşına yapılacak bir saldırının savaşı daha da büyütebileceğinin farkındadırlar. İsrailileri zor durumdan kurtaran bir başka olgu da Moskova'nın krizi daha büyütebilecek ve doğrudan müdahil olmasına neden olabilecek girişimler uzak durma iradesidir. Ayrıca olası bir çıkarma için kullanılabilir olan Sovyet deniz piyade gücü hala Sivastopol Limanı'nda gemilere binmeyi beklemektedir. Akdeniz'e taşınmada geç kalınmışlardır. Zira deniz piyadelerinin nakli için gereken çıkarma gemileri yine Akdeniz'de ikmal operasyonunda kullanılmaktadır (Zaborskii, 1999). İntikal için geç kalınmış olsa da Sovyet Donanması komutanı Amiral Sergey Gorshkov Akdeniz'deki çıkarma gemilerinin birlik nakli için kullanılmak üzere Sivastopol'a intikali emrini vermiştir. Ancak bir farkla, bu gemiler Sovyet deniz piyadelerini değil Sovyet Ordusu'ndan gelen "gönüllüleri" bölgeye taşıyacaktır. Semenov'a göre gönüllüler tabirinde bir sıkıntı yoktur. Binden fazla Sovyet askeri İsrail'e karşı savaşmak için gönüllü olmuştur. 19 Ekim'de Sovyet Filosu'ndan ABD 6. Filosuna 1972 Tarihli Deniz Çatışma (Incident at Sea) Antlaşması gereğince silahlarını ABD gemilerine

çevirmeyecekleri yönünden bir mesaj geçilmiştir. Ancak bu uygulama kısa süreli olmuştur (Goldstein ve Zhukov, 2004).

Bu esnada İsrail güçleri cephede dengeyi kurmaya başlamıştır. 19 ve 21 Ekim'de Mısır lideri Enver Sedat Sovyetler Birliği'nden arabuluculuk yapmaları için ricacı olmuştur (Dawisha, 1976). Bunun üzerine BM Güvenlik Konseyi 22 Ekim tarihinde 388 sayılı Kararı kabul etmiş ve çatışan tarafların 72 saat içerisinde askeri harekâtı bitirerek çatışan tarafların birbirinden ayrılmasını istemiştir (Goldstein ve Zhukov, 2004). Ateşkes talebine tüm taraflar müspet cevap vermiştir. Ancak Süveyş'in doğu kıyısında çatışmalar devam etmiş, İsrail güçlerince kuşatılan Mısır 3. Ordusu bu kuşatmayı yarmak için savaşmaya devam etmiştir (Blechman ve Hart, 1990). İsrail de bu durumu bahane ederek askeri harekâtını Süveyş ve İsmailiye şehirlerine doğru genişletmeye çalışmıştır (Zumwalt, Jr., 1976; Herzog, 1982).

Savaşın sona erdirilmesi için 24 Ekim'de bir kez daha ateşkes yürürlüğe girmiştir (Doyle, 2016). Ancak Mısır cephesinde çatışmalar devam etmiştir. Zira İsrail güçleri Süveyş şehrine girmek ve kazanımlarını artırmak için kuşatılmış haldeki Mısır Üçüncü Ordusuna saldırılarını sürdürmüştür (Bouchard, 1991). Sovyet lideri Brejnev bu noktada Mısır'ın yardım çağrısına olumlu cevap vermiş ve İsrail'in BM Güvenlik Konseyi'nin 388 sayılı kararını ihlal ettiği noktasında ABD Başkanı Nixon'u doğrudan arayarak uyarmıştır. Ayrıca çatışmaların bir an önce sonlandırılması ve yeniden başlamaması için ortak bir ABD-Sovyetler Birliği barış gücü kurulmasını önermiştir. Brejnev ancak ABD bu öneriye ilgisiz kalması ve Sovyet taleplerini cevaplamaması halinde ülkesinin tek tarafı olarak sorunu çözmek için harekete geçeceğini de ifade etmiştir (Zumwalt, Jr., 1976; Yaremenko vd., 2000). Mesaj, Akdeniz'de artan Sovyet askeri varlığı ile birleşince ABD nezdinde doğal olarak tehdit olarak algılanmıştır. Zira Sovyet donanma gemilerinin sayısı 88'e çıkmıştır. Bunlardan 42'si savaş gemisi, 20 kadarı da denizaltıdır (Bouchard, 1991).

Brejnev'in Nixon'a mektup gönderdiği gün bir Sovyet filosu Port Said'e gönderilmiştir (Dawisha, 1976). Bu da ABD Donanmasını alarma geçirmiştir. Filoda çıkarma, tank çıkarma gemileri ve gönüllüleri taşıyan destek gemileri bulunmaktadır. Öyle ki Semenov bu durumu hatıratında: "Port Said'i İsraililerden almaya gidiyorduk" diye yazmıştır (Goldstein ve Zhukov, 2004). Eş zamanlı olarak Sovyet Hava İndirme Birlikleri alarm durumuna geçmiştir. (7 Tümeinde toplam 50.000'i muharip 100.000 kişilik destek unsuru) Bu birlikler sayı olarak Akdeniz'deki ABD deniz piyade gücünden bir hayli fazladır (Watson, 1982). Ayrıca olası bir harekâta hazırlık olarak Sovyet pilotları tarafından uçurulan Mig-25 savaş/keşif uçakları Mısır havaalanlarından kalktıktan sonra savaş alanı üzerinde uçarak keşif yapmakta ve istihbarat toplamaktadır (Zumwalt, Jr., 1976). Bu noktada ABD 6. Filosu'nun Sovyetlerin savaşa müdahale etmesini önlemek için bir saldırı düzenlemesi ihtimaline karşı Sovyet 5. Filosu Girit'in kuzeyinde toplanmış olan ABD uçak gemilerini izleyen donanma grubunu takviye etmiştir (Goldstein ve Zhukov, 2004). Bu hareketle dikkatler Girit'in kuzeyindeki Sovyet donanma grubuna çekilmeye ve nakliye operasyonu perdelenmeye çalışılmıştır (Bouchard, 1991).

Akdeniz'deki gerginlik sebebiyle Sovyetler Karadeniz Filosu'nda bölgeye takviye göndermeye devam etmiştir. Biri kruvazör, altısı destroyer olmak üzere yedi gemi daha Çanakkale Boğazını geçerek Akdeniz'e çıkmıştır. Ancak Sovyet hava köprüsündeki nakliye

uçuşları azalmıştır zira bu uçaklar olası bir birlik nakli için hazır bekletilmeye başlanmıştır (Zumwalt, Jr., 1976). 25 Ekim tarihinde ABD yönetimi Beyaz Saray'da yapılan toplantıdan sonra savunma durumunu DEFCON (Defence Condition) 3 seviyesine yükselterek Brejnev'in hamlesine karşılık vermiştir (Watson, 1982). ABD'nin John F. Kennedy ve Franklin D. Roosevelt uçak gemilerine Doğu Akdeniz'e hareket etmeleri ve Independence uçak gemisi grubuna katılmaları emri verilmiştir (Zumwalt, Jr., 1976). Bu emirle birlikte İsrail'e yapılan ikmal uçuşlarına eskortluk görevleri de iptal edilmiş ve uçak gemisi grubunun hava gücüne katılma ve savaş durumuna geçme emri tüm filolara verilmiştir (Bouchard, 1991).

Sovyetlerin talepleri konusunda bilgilendiren ve ABD tarafından askeri harekâtı sonlandırması için ikaz edilen İsrail bu isteğe uymak zorunda kalmıştır (Rabinovich, 1988: 302). İsrail'in askeri harekâtını durdurması üzerine Sovyetler Birliği Süveyş Kanalı bölgesine yapmayı planladığı çıkarma harekâtını bir süreliğine ertelemiştir (Zaborskii, 1999). 25 Ekim günü öğleden sonra Sovyetler Birliği çatışan tarafların arasına BM Barış Gücü'nün yerleşmesi ve bu güç içinde ABD ve Sovyetler Birliği askerlerinin olmamasını kabul etmiştir (Vego, 2000). 26 Ekim'de ABD Savunma Bakanı James Schlesinger DEFCON 3 seviyesinin iptal edildiğini ilan etmiştir. Ancak 6. Filo alarm durumunda kalmaya devam etmiştir (Polmar, 1998). Aynı gün Sovyet 5. Filosu da uçak gemilerine saldırı tatbikatı yapmıştır. Sovyet 5. Filosu'nun mevcudu da en üst seviyeye ulaşmıştır. Toplam 96 gemiden oluşan filoda 43 savaş gemisi ve 23 denizaltı vardır. ABD 6. Filosu'nun ise mevcudu 3'ü uçak gemisi olmak üzere toplam 60 gemidir (Lewis, 1976).

Karadaki durumun kötüye gitmesi ihtimaline karşı hazırlıklı olunmaya çalışılmıştır zira bunun denize de yansımaları olacaktır. Bölgedeki 4 ABD görev gücü ve uçak gemileri Sovyet saldırısına maruz kalacaktır. ABD uçak gemilerini takip eden 3 Sovyet savaş gemisi grubu ilk saldırıyı yapacak ve en az 13 SSM'yi ABD gemilerine ateşleyecektir (Bouchard, 1991). Girit'in güneyindeki ABD gemileri de Sovyet savaş gemileri tarafından hedef alınmıştır (Lewis, 1976).

Takip eden günlerde taraflar arasındaki gerginlik ateşkes ile azalmaya başlamıştır. Bunun sonucu olarak 3 Kasım'da Sovyet 5. Filosu'ndaki takviye gemiler geri çağrılmaya başlamıştır. Yine de her iki tarafın da deniz gücü iki hafta daha alarm durumunda kalmaya devam etmiştir (Zumwalt, Jr., 1976: 447-448). Amerikalılar çatışma bölgesinde Sovyet kara birliklerinin olmadığını kesin olarak teyit ettikten sonra Akdeniz'deki takviye uçak gemisi gruplarını geri çekmeye başlamıştır (Zumwalt, Jr., 1976). Bu hamle ile ABD gerginliği sürdürme niyetinde olmadığını göstermiştir (Weinland, 1979). Kriz bu şekilde sona ermiştir.

Sonuç

ABD ve Sovyetler Birliği, 1973 Ramazan/Yom Kippur Savaşı ve onun Akdeniz'e olan yansımalarından bir dizi ders çıkarmıştır. Bunlardan ilki ve her iki süper gücün de paylaştığı nokta, denizden gelen tehditlerin hızla ortaya çıkabildiğidir. Sovyetler Birliği, sefeli Çarlık Rusyası gibi bir kara gücü olmuştur. Donanmasını bir açık deniz gücü olarak değil daha ziyade kıyıların savunmasını sağlayan bir yardımcı mekanizma olarak görme eğiliminde olmuştur. Bu yüzden Sovyet deniz gücü sürekli engellemeler ve kısıtlamalarla muhatap olmuştur. Sovyetlerin açık denizi çıkışını sağlayan deniz yollarından birisi olan Baltık Denizi kışın donmaktadır ve buradaki donanma kış aylarında hareketsiz kalmaktadır. Karadeniz ise açık denize çıkış noktası olan Boğazların NATO üyesi olan Türkiye'de olması sebebiyle hareket

serbestisinin her an sekteye uğrayabileceği bir alandır. Çarlık Rusyası bu durumu değiştirmek için 200 yıl kadar Osmanlı İmparatorluğu ile mücadele etmiştir ancak statükoda bir değişiklik tesis edememiştir. Sovyet Pasifik Filosu ise Asya'nın diğer ucundadır ve Akdeniz'de yaşanacak bir krizi müdahil olma ve destek verme ihtimali neredeyse hiç yoktur. Ancak yine de Sovyetler Birliği, 1962 Küba Füze Krizi'nden sonra Akdeniz'de kalıcı bir deniz gücü buldurmasına imkân verecek üsler elde etme arayışı içinde olmuş ve bu arayışını başarılı bir şekilde sonuçlandırmıştır.

1973 Savaşı'ndan Sovyetler Birliği yönetimince çıkarılan ikinci ders ise krizlerle mücadele sırasında Batılı ülkeler ve NATO içinde fikir ayrılıkları olabileceğidir. Bu fikir ayrılıklarının kullanılabilir önemli zaaf noktaları olabileceğini de Sovyetler Birliği bizzat sahada tecrübe etmiştir. Örneğin Kıbrıs sorunu başta olmak üzere bir dizi diğer konuda kendi tezlerini desteklemeleri için Arap Dünyası ile yakınlaşmak isteyen Türkiye, 1973 Savaşı sırasında ABD'nin İsrail'e olan desteğine karşı çıkmış, Boğazlardaki kontrolünü gevşetmiş ve Sovyetlerin ikmal operasyonu sırasında kendi hava sahasını kullanmasına izin vermiştir. Bu sayede Sovyetler Birliği'nin yardımı Mısır ve Suriye'ye daha hızlı bir şekilde ulaşmıştır. Keza bu ikmal operasyonu denizden kurulan ikinci bir ikmal rotası ile desteklenmiş, Sovyet 5. Filosu da hızlı bir şekilde takviye edilebilmiştir. Savaştan çıkarılan bir diğer önemli ders ise Sovyetler Birliği'nin başta ABD olmak üzere Batı ile arasındaki teknolojik farkı görmüş olmasıdır.

1973 Savaşı, Sovyetler Birliği açısından donanmanın da bir diplomasi aracı olarak kullanılabilirliği gördükleri bir olay olmuştur. Sovyetlerin 1962 Füze Krizi sırasında donanmayı bir diplomasi aracı olarak kullanacak gücü ve tecrübesi yoktur. 1962'de mesafe ve teknik konular yüzünden geri adım atmak zorunda kalan Sovyetler Birliği, 1973 yılında bu sefer avantajlı olan taraf olduğu için durumu kendi lehine çevirmeyi başarmış ve ABD'nin Akdeniz'de inisiyatifi ele almasını engellemiştir.

Extended Abstract

The apparent reason for the conflict between Arabs and Israelis is the seizure of control of the land. Arab countries surrounding Israel have demanded the return of the lands occupied by the Jews from the very beginning of the problem. Because of that they have opposed recognizing Israel and ending the technically ongoing state of war because a ceasefire has not been concluded. This situation lasted until the Ramadan/Yom Kippur War in 1973, which had a catalyzing effect on all the problems in the Middle East and the Mediterranean.

The Soviet Union developed specific strategies used after the 1967 Six-Day War in the Mediterranean, benefiting from the experiences gained during the 1962 Cuban Missile Crisis. The Cuban Missile Crisis showed the Soviet Union that the presence of naval power provided flexibility and support in the political arena. In addition to the political experience that the crisis provided to Moscow, it also provided the Soviet navy with the opportunity to see its shortcomings in the real combat.

In this context, efforts have been made to establish a permanent naval force in the Mediterranean since 1964. However, this presence was interrupted during the winter months because of the lack of permanent bases. As a result of this situation, the Mediterranean became the center of Soviet national security interests. So that, the Soviet Union began to search for a

military bases to support a naval force that would operate continuously in the Mediterranean. The Arab countries, which do not have good relations with the Western world due to their colonial past, were determined as the primary target for acquiring the military bases.

During this period, the Soviet Union was predicted that it was necessary to expand her influence to the Mediterranean, Middle East and Third World Countries in order to compete with the USA. For this reason, a policy called the “Doctrine of Irreversibility” was created. The aim of that policy, together with the limited detente discourse, was to find reliable allies among the Third World countries in the northern hemisphere and to bring these countries into the Socialist bloc.

Within the scope of this policy, whose historical background dates back to the 1950s, the Soviet Union tried to take advantage of every opportunity to increase its military, economic and diplomatic influence in the Middle East. However, the Soviet Union's goals and priorities in the Mediterranean were basically defensive and concentrated on US area denial in the region. Within the context of that policy, in April 1967, Soviet Union's leader Brezhnev stated that there was no reason for the permanent US Navy presence on the coasts of Southern Europe and added that it was time for the US 6th Fleet to leave the Mediterranean. Because during this period, the Soviet Union, within the scope of the new foreign policy discourse began to declare that the Mediterranean was actually a closed sea like the Black Sea and the Baltic and so that only coastal states should have the right to deploy a navy. In this volatile political environment in the Middle East, Egypt and Syria, who wanted to compensate for their territorial losses in the Six-Day War, planned make a surprise attack on İsrail in October 1973 to persuade Israel to return the occupied lands and sign a peace agreement.

Before the 1973 Ramadan/Yom Kippur War, Soviet naval activities in the region mostly consisted of reconnaissance, intelligence gathering and air defense exercises. Reconnaissance and intelligence gathering are among the Russia's 5th. fleet's primary missions. Air defense is also meant to close the fleet's air support gap. This situation became even more critical in July 1972, when Egypt demanded that all Soviet military advisors leave the country. As a result of this development, the Soviet 5th Fleet lost a significant part of its reconnaissance capability. The United States and the Soviet Union learned a number of lessons from the 1973 Ramadan/Yom Kippur War and its repercussions on the Mediterranean. The first of these, and the point shared by both superpowers, is that threats from the sea can emerge quickly. The second lesson learned from the 1973 War is that there may be differences of opinion within Western countries and NATO during the fight against crises. The Soviet Union itself has experienced on the field that these differences of opinion can be important points of weakness that can be exploited.

The 1973 War was an event in which the Soviet Union saw that the navy could be used as a tool of diplomacy. The Soviets did not have the power or experience to use the navy as a tool of diplomacy during the 1962 Missile Crisis. The Soviet Union, which had to step back in 1962 due to distance and technical issues, managed to turn the situation to its advantage in 1973, as it was the advantageous side this time, and prevented the USA from taking the initiative in the Mediterranean.

Etik Beyanı: Bu çalışmanın tüm hazırlanma süreçlerinde etik kurallara uyulduğunu yazar beyan eder. Aksi bir durumun tespiti hâlinde Artvin Çoruh Üniversitesi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi'nin hiçbir sorumluluğu olmayıp tüm sorumluluk çalışmanın yazarına aittir.

Ethical Approval: The authors declare that ethical rules are followed in all preparation processes of this study. In the case of a contrary situation, Artvin Coruh University International Journal of Social Sciences has no responsibility, and all responsibility belongs to the study's author.

Kaynakça

- Ackley, R. T. (1972). The Soviet Navy's role in foreign policy. *Naval War College Review*, 24(9), 48-65.
- Blechman B. M., & Hart, D. M. (1990). The political utility of nuclear weapons: The 1973 Middle East crisis. In Sean M. Lynn-Jones, Steven E. Miller ve Stephen Van Evera (Eds.). *Nuclear Diplomacy*. MIT Press.
- Bouchard, J. F. (1991). *Command in crisis*. Columbia University Press.
- Boyne, W. J. (2002). *The two o'clock war: The 1973 Yom Kippur conflict and the airlift that saved Israel*. Thomas Dunne Books.
- Butler, W. E. (1967). *The law of Soviet territorial waters*. Frederick A. Praeger.
- Chomeau, J. (1974). *Seapower as a political instrument: The Soviet Navy in the Mediterranean*. University Microfilms.
- Cote, Jr., O. R. (2003). *The third battle: Innovation in the U.S. Navy's silent Cold War struggle with Soviet submarines*. Newport Paper 16. Naval War College Press.
- Dawisha, K. (1979). *Soviet Foreign Policy towards Egypt*. St. Martin's Press.
- Dobson, C. (1975). *Black September: Its short, violent history*. Robert Hale Ltd.
- Doyle, J. S. (2016). *The Yom Kippur War and the shaping of the United States Air Force*. Drew Paper No: 31. School of Advanced Air and Space Studies, Air University.
- Etzold, T. H. (1984). The soviet union in the mediterranean. *Naval War College Review*, 37(4), 4-22.
- Gaddis, J. L. (1982). *Strategies of containment: A critical appraisal of postwar American National Security Policy*. Oxford University Press.
- Goldstein, L. J., & Zhukov, Y. M. (2004). A tale of two fleets: A Russian perspective on the 1973 naval standoff in the Mediterranean. *Naval War College Review*, 57(2), 27-63.
- Herzog, C. (1982). *The Arab-Israeli Wars: War and peace in the Middle East*. Random House.
- Isenberg, M. T. (1993). *Shield of the republic*. St. Martin's Press.
- Jacobsen, C. G. (1972). The Soviet Navy: Acquiring global capabilities and perspectives. *Naval War College Review*, 25(3), 41-52.
- Kapitanets, I. (2000). *Nasluzhbe okeanskomu flotu*. Izdatelstvo Andreevskii Flag.
- Kasatonov, I.V. (1995). *Flot vyhodit v okean*. Astra-Lyuks.
- Keefe, E. K., vd. (1971). *Area handbook for the Soviet Union*. U.S. Government Printing Office.
- Kidd, I. C. (1971). United States Naval Institute Proceedings (USNIP), 97/5/819, 342-343.
- Kohler, M. J. (1996). *Maneuver by the U.S. Navy in 20th Century blue water operations: Selected historical examples*. [Unpublished master's thesis]. U.S. Army Command and General Staff College.
- Kostev, G. G. (1999). *Voенно-морской флот 1945-1995: Взлёт и падение*. Nauka.
- Lester, J. A. (2019). *1973 Arab-Israeli war: The new character of warfare*. School of Advanced Military Studies, US Army Command and General Staff College.
- Lewis, J. W. (1976). *The strategic balance in the Mediterranean*. American Institute for Public Policy Research.
- McCormick, G. H. (1987). *The Soviet presence in the Mediterranean*. RAND Corporation.
- McCwire, M. K. (1968). *The background to Russian Naval Policy, Brassey's Annual 1968*. Praeger.

Atıf / Citation: Kılhoğlu, M. E. (2023). Sovyetler Birliği'nin Akdeniz politikası ve 1973 Ramazan/Yom Kippur savaşı. *Artvin oruh Üniversitesi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(2), 480-499. DOI: <https://doi.org/10.22466/acusbd.1388297>

- MccGwire, M. (1972). The Mediterranean and the Soviet naval interests. *International Journal*, 27(4), 511-527.
- Morse, D. R. (2015). *Kissinger and the Yom Kippur War*. McFarland.
- Polmar, N. (1998). *Chronology of the cold war at sea 1945-1991*. Naval Institute Press.
- Ra'anana, U. (1971). Soviet global policy and the Middle East. *Naval War College Review*, 24(1), 19-29.
- Rabinovich, A. (1988). *The Boats of cherbourg*. Seaver Books/Henry Holt.
- Roberts, S. S. (1982). *The Turkish Straits and the Soviet Navy in the Mediterranean*. Professional Paper 331. Center for Naval Analyses.
- Sert, L. (2020). *Yom Kippur Savaşı ve 32 Türk subayının bilinmeyen hikyesi*. Stratejik Ortak. <https://stratejikortak.com/2020/01/yom-kippur-savasi-turk-subaylari.html> adresinden 03.11.2023 tarihinde alınmıştır.
- Sokolovsky, V. D. (1968). *Voennaya strategiya*. (3. Baskı). Military Publishing House.
- Vego, M. N. (2000). Soviet and Russian strategy in the Mediterranean since 1945. In John B. Hattendorf (Ed.). *Naval strategy and policy in the Mediterranean: Past, present and future* (164-194). Frank Cass.
- Watson, B. W. (1982). *Red Navy at sea: Soviet naval operations on the high seas, 1956-1980*. Westview Press.
- Weinland, R. G. (1979). *Superpower naval diplomacy in the October 1973 Arab-Israeli War: A case study*. Washington Papers 6, No. 61. Sage Publications.
- Wesselman, W. D. (1995). *U.S. Foreign Policy decision-making during the 1973 Arab-Israeli Conflict: Its impact on Soviet-Egyptian foreign relations*. Air War College, Air University.
- Winkler, D. F. (2000). *Cold war at sea: High-seas confrontation between the United States and the Soviet Union*. Naval Institute Press.
- Wolfe, T. W. (1970). *Soviet power and Europe 1945-1970*. Johns Hopkins Press.
- Yaremenko, V. A., Pochtarev, A. N., & Usikov, A. V. (2000). *Rossiya (SSSR) v lokalnykh voynakh i vooruzhennykh konfliktakh vtoroi poloviny XX veka*. Kuchkovo Pole, Poligrafresursy.
- Zaborskii, V. (1999). *Zapiski o neizvestnoi voine*. Morskoi Sbornik, no. 3.
- Zumwalt Jr., E. R. (1976). *On watch*. Quadrangle.